

Preek gehouden op 18 december
in de Westerkerk Amsterdam over
Jesaja 9:1-6 en Matteüs 1:1-3.5-7.15-16.18-25
door dr. Cristina Pumplun

Van wie ben jij er één? Die vraag wordt nog wel eens gesteld in plaatsen waar mensen generatie op generatie zijn blijven wonen en waar daarom heel vaak dezelfde achternaam voorkomt. Zo wonen er in Huizen veel Teeuwissens en Volendam is beroemd om zijn Schilders, Tollen en Zwarthoeden. Komt de ene Huizenaar de andere tegen, steevast komt er op een gegeven moment de vraag: 'Oh, jij komt dus ook oorspronkelijk uit Huizen. Teeuwissen, zei je, dat je heet? Van wie ben jij er dan één?'

Blijkbaar hoort het bij het elkaar leren kennen: op een gegeven moment wil je weten, waar de ander vandaan komt, wat haar of zijn wortels zijn. In ons land met onze diverse bevolking kan dat soms ingewikkeld zijn. Iemand heeft een andere huidskleur of in het Nederlands klinkt een accent door. Dan kan die vraag 'waar kom jij vandaan?' gevoelig liggen. Want je komt met zo'n vraag heel dichtbij iemands identiteit, misschien zelfs wel dichtbij iemands ziel. Ernaar vragen kan als interesse, betrokkenheid, maar ook als buitensluitend worden ervaren en zelfs discriminerend overkomen. Waar we vandaan komen, wat onze wortels zijn, kan heel diep raken. Misschien wel, omdat de eigen vraag raakt: waar je ten diepste vandaan komt.

Waar was hij van: Jezus van Nazareth? Het is een vraag, die de evangelist Matteüs geïntrigeerd moet hebben. Jezus maakte zoveel in hem los dat hij niet anders kon dan diens verhaal in woorden te vatten en om te beginnen na te denken over die herkomst. Die vraag naar de oorsprong van Jezus brengt hem ertoe, zijn evangelie op een andere manier te beginnen dan zijn collega-auteur Marcus doet. Waar Marcus begint met de doop van Jezus in de Jordaan, daar begint Matteüs met, ja, nog net niet met Adam en Eva, maar eigenlijk ook weer wel.

We lezen uit het eerste hoofdstuk van het Matteüs-evangelie een soort bloemlezing. Op deze vierde Advent klinkt traditioneel het verhaal over de dromende Jozef. Maar dat verhaal is niet los te maken van de verzen daarvoor. Matteüs verbindt aan de geboorte, het levensbegin van Jezus, het begin – letterlijk 'de geboorte' - van de wereld, met het beeld van Gods Geest, die bij het oerbegin over de wateren zweefde, die mensen

ten leven riep: leven dat daarna werd doorgegeven van generatie op generatie. Het is een levensreeks, een reeks van traditie, waarin Matteüs Jezus heel nadrukkelijk voegt.

En zo begint zijn evangelie met een lijst, een opsomming, van 42 namen: vanaf aartsvader Abraham tot aan Jozef, de man van Maria. En zoals dat ging in die tijd: dat zijn de namen van mannen. Want zo zag men dat: de lijn van de afstamming, de opeenvolging van de generaties, loopt via de mannelijke lijn van vader op zoon, van stamhouder op stamhouder. Mattheüs vermeldt dus in zijn lijst 42 mannennamen. Maar – en dat is het bijzondere van deze reeks van opeenvolging van geslachten, van generaties – er komen op zijn lijst ook vijf vrouwen voor: Tamar, Rachab, Ruth, de vrouw van Oeria (haar naam is Batseba) en als laatste Maria. Deze vijf vrouwen onderbreken het vanzelfsprekende ritme van de opeenvolging van de mannen. De geschiedenis maakt een sprongetje - zou je kunnen zeggen - bij die vrouwenamen.

Als ik de hele lijst had gelezen, zouden we vanmorgen toch wel erg laat aan de koffie toekomen. Daarom heb ik een paar passages eruit gelicht om het ritme van de tekst te horen en hoe die vrouwen de reeks onderbreken. Waarbij het wel opmerkelijk is, dat Matteüs de rol van de vrouwen nogal passief neerzet. We lazen de tekst in de Naardense vertaling, waar dat goed zichtbaar wordt. De vrouwen baren! Hoe actief wil je het hebben? Maar er wordt 41 keer verteld, "dat de man zijn zoon 'geboren láát wórdet". Vrouwen zijn blijkbaar bij al het gezwoeg, die zo'n geboorte toch met zich meebrengt vooral een aangestuurde, grotendeels naamloze partij. Tot aan het eind van de reeks. Dan staat er: 'Jakob laat Jozef geboren worden, de man van Maria, uit wie Jezus wórdet geboren.'

Jozef is dus de man ván! En niet alleen dat, hij lijkt ook wat de voortplanting betreft niet de aansturende partij te zijn. Hij láát niet geboren wórdet, maar Jezus wórdet geboren "uit" Maria. De gewone gang der dingen, van vaders die ervoor zorgen dat zonen worden geboren - op het oog één en al maakbaarheid - eindigt hier: bij Jozef, de man ván. En bij Jezus, die zich enerzijds voegt in het geslacht van mensen, de opeenvolging van generatie op generatie, maar wiens wortels zich daar uiteindelijk niet aan vast laten binden. Het is een subtiel gebrachte boodschap van Matteüs meteen aan het begin van zijn evangelie. Het is zijn manier om te verbeelden dat het God is, de

Allerhoogste die in Jezus mensen nabij komt zich invoegend in de reeks van geslacht op geslacht. In de reeks van goeden en kwaden, mensen met de beste bedoelingen en mensen die fouten maakten: een reeks van generaties mensen met hun vallen en opstaan. Allemaal levens, die niet altijd volgens het boekje verliepen, zoals de levens van mensen nu eenmaal zo vaak geen perfect plaatje opleveren.

Ook Josefs leven verloopt blijkbaar niet bepaald perfect. Ja, Maria en hij waren weliswaar nog niet getrouwd, maar ze waren wel aan elkaar beloofd. Dan was trouw toch echt wel geboden. Maar dan is zij toch zwanger en niet van hem. Jozef overziet het niet. Het lijkt het makkelijkste te zijn, om zich uit de affaire te trekken en haar te laten gaan, er geen toestand van maken. Dat is de ene kant. Aan de andere kant: waar blijft zij dan? Zich voegen in de reeks van vrouwen, de eeuwen door, wier leven bepaald wordt, door wat haar is overkomen? Dat als je eenmaal een kind draagt, dat het grote gevolgen heeft voor de rest van je leven.

En dan droomt Jozef. Wie weet, dat zijn naamgenoot - eeuwen eerder in Egypte - op cruciale momenten droomde, die realiseert zich, dat nu weer een omslag in de geschiedenis aangezegd gaat worden. Jozef hoort een boodschapper – of is het een engel? – zeggen: 'Jozef, vrees niet...' Vrees niet om het anders te doen dan je op het eerste gezicht zou denken te doen, want weet, dat de Eeuwige hier in het spel is. Weet, dat dit leven bij Maria is gewekt bij uitstek als een nieuw begin uit de Eeuwige.

'Immanuel. God met ons', hoort Jozef de engel-boodschapper dit kind noemen. Woorden uit een profetie zijn het, een hele oude droom van de profeet Jesaja vol verwachting van God die met mensen zal zijn, God - mens wordend, géworden - zich invoegend tussen mensen die hun levens leven – met vallen en opstaan. Mensen, die lijden onder oorlog en geweld, onder manipulatie van machthebbers, verblindend kwaad, verblindende machtswellust. In een wereld, die daar overvol van is, die erdoor lijkt te worden opgeslokt, zal er één komen, die heet, naar wie hij is: God met ons, Vrededorst, Vader-voor-altijd-te-vertrouwen. En dus komend als kind: bij uitstek het beeld en teken van vrede.

Dan moet Jozef een keus maken en die keuze kan niet gebaseerd zijn op wat vertrouwd is, zekerheid geeft, sociaal wenselijk is, tegemoet komt aan statusgevoel en individuele ontplooiing, maar op een droom, een

zachte, niet empirisch bewijsbare ervaring in de onzekere luciditeit van de nacht, waarbij je overgeleverd bent aan wat je lijkt te overkomen. Om daarop te vertrouwen, het eigen bestaan te gronden: het is bijzonder dat Joseph dat durft en zijn droom niet vanuit ratio of frustratie aan de kant zet. Dat hij zich laat raken door de waarachtigheid van wat hem is aangezegd in een droom - één van de zwakke krachten die het niet makkelijk hebben in een wereld waar de verbeelding het zo vaak aflegt tegen de harde werkelijkheid, het zakelijke en de status – allemaal hoger aangeschreven dan het irrationele, de ingevingen, vertrouwen en liefde.

Je over durven geven aan de droom betekent een omslag van het voorspelbare, vanzelfsprekende, rationele naar wat irrationeel is. Maar daarmee ook de mogelijkheid, dat onze wereld kan veranderen. Dat het kan: afwijkende keuzes maken anders dan wat voor je is uitgestippeld en wordt verwacht. Om tegen normen die gesteld worden, van alles te moeten, 'nee' te kunnen zeggen en op zoek te kunnen gaan naar wat jou ten diepste roept in het leven. Ook als dat betekent, dat je na al die generaties vóór je als eerste de man ván bent.

Toen de directeur-generaal van de Wereld Handels Organisatie Ngozi Okonjo-Iweala - die eind november een eredoctoraat kreeg op Nijenrode - werd gevraagd, hoe zij dingen voor elkaar krijgt, was haar antwoord: 'When it comes to doing my job, I keep my ego in my handbag.' Je ego in je tas stoppen, het kan nodig zijn, wil een mens geloven in de droom en de stem van de Eeuwige toelaten in zijn leven.

Joseph hoort, dat hij geroepen wordt en hij gaat en bereidt zo de weg voor de zoon van Maria. Hij zal hem begeleiden tot die Zoon zijn eigen betekenisvolle weg zal gaan. En dan op zijn beurt radicale keuzes zal maken, los van wat vast staat en verwacht wordt.

Bij Jezus eindigt Matteüs' reeks van elkaar opvolgende generaties, niet omdat het leven ophoud, maar in tegendeel omdat met Jezus mensen weer levens zullen gaan leven, die ten diepste leven zijn. De hemel zal open gaan en bij tijd en wijle zal de hemel voor even op aarde zijn. Er zal gerechtigheid gaan geschieden in mensenlevens, overal waar mensen vast zitten in verwachtingen of juist helemaal niets meer verwachten.

Van wie we er eentje zijn? Wij zijn uitgenodigd er "eentje van God" te zijn en daarmee degene die wij ten diepste bedoeld zijn te zijn. We mogen zijn, van wie ons lief zijn en van die ons lief hebben. Wij mogen mensen zijn van het verstand en van de droom, van de vooruitblik en de verwachting, van de hoop en het vertrouwen, uitziend naar wat, naar Wie, komen gaat.

Amen